

Xalikov Baxodir Meylikovich,

Paxta seleksiyasi, urug'chiligi va yetishtirish agrotexnologiyalari ilimiy tadqiqot instituti Muttasil g'o'za va g'o'za-beda almashlab ekish dalalarida tuproqning umumdorlik qobiliyati noyob ob'ekti laboratoriya mudiri, q.x.f.d., professor;

Po'latov Sarvar Mustafoyevich

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining Toshkent filiali Agrobiologiya va dorivor o'simliklar yetishtirish kafedrasini mudiri, q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Xoshimova Madinabonu Raxmonberdi qizi

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining Toshkent filiali Biotexnologiya, ekologiya, o'rmonchilik kafedrasini assistenti, mustaqil tadqiqotchi.

Annotatsiya. Ushbu maqolada dorivor va manzarali qiymati bilan mashhur bo'lgan *Datura innoxia* o'simligining o'sishi, rivojlanishi va agrotexnikasi ko'rib chiqiladi. Uning biologik xususiyatlarini, etishtirishning maqbul sharoitlarini va potentsial ishlatilishini o'rganib, biz tadqiqotchilar va kultivatorlar uchun to'liq ma'lumot berishni maqsad qilganmiz. Tadqiqotda mavjud adabiyotlarni ko'rib chiqish, *Datura innoxia* etishtirish usullari va o'sish va hosil ma'lumotlarini tahlil qilish kiradi.

Kalit so'zlar. *Datura innoxia*, o'sishi, rivojlanishi, agrotexnika, etishtirish, dorivor o'simlik, manzarali o'simlik

Datura innoxia, odatda tikanli olma yoki toloache sifatida tanilgan, Solanaceae oilasiga mansub ko'p yillik otsu o'simlikdir. U o'ziga xos katta, oq gullari va tikanli mevalari bilan mashhur. An'anaga ko'ra, u dorivor xususiyatlari va manzarali o'simlik sifatida turli madaniyatlarda ishlatilgan. Biroq, uni

yetishtirish o'sish va hosilni optimallashtirish uchun o'ziga xos agrotexnik amaliyotlarni talab qiladi. Ushbu maqola qishloq xo'jaligi va bog'dorchilik sohasida tadqiqotchilar va amaliyotchilar uchun qimmatli tushunchalarni berish uchun *Datura innoxia* o'sishi, rivojlanishi va etishtirish texnikasini o'rganishga qaratilgan.

Datura innoxia o'sishi va rivojlanishini o'rganish uchun boshqariladigan muhitda eksperimental tadqiqot o'tkazildi. Urug'lar issiqxonada unib chiqdi va to'rt haftadan so'ng dalaga ko'chirildi. Tadqiqot joyi yaxshi qurigan loy tuproq bilan tayyorlangan va o'simliklar uchta replikatsiya bilan randomizatsiyalangan blok dizaynida joylashtirilgan. Belgilangan ko'rsatmalar asosida turli xil agrotexnik amaliyotlar, shu jumladan sug'orish, o'g'itlash va zararkunandalarga qarshi kurash amalga oshirildi. O'simlik balandligi, barg maydoni va biomassa kabi o'sish parametrlari muntazam ravishda o'lchandi. Gullash vaqti, mevalar to'plami va hosildorligi to'g'risidagi ma'lumotlar ham qayd etilgan.

Datura innoxia o'sishi va rivojlanishi. *Datura innoxia*, odatda tukli tikan-olma, Hind-olma, lovache yoki oy guli sifatida tanilgan, Solanaceae oilasiga mansub ko'p yillik otsu o'simlikdir. Uning vatani Amerika, ammo boshqa ko'plab mintaqalarda tabiiylashtirilgan.

O'sish Bosqichlari:

Nihol: *Datura innoxia* urug'lari unib chiqishi uchun issiqlik va namlikni talab qiladi. Ular odatda 1-3 hafta ichida unib chiqadi.

Ko'chat bosqichi: niholdan keyin ko'chatlar tez o'sadi. Ular gullab-yashnashi uchun to'liq quyosh nuri va yaxshi qurigan tuproqqa muhtoj.

Vegetativ o'sish: o'simlik katta, tuxumsimon barglari bilan tez vegetativ o'sishni namoyish etadi. Balandligi 1-1,5 metrgacha o'sishi mumkin.

Gullash: *Datura innoxia* tunda gullaydigan va kuchli hidga ega bo'lgan katta, karnay shaklidagi oq gullarni ishlab chiqaradi. Gullash odatda kech bahorda erta kuzgacha sodir bo'ladi.

Meva: o'simlik ko'plab urug'larni o'z ichiga olgan tikanli mevali kapsulalarni ishlab chiqaradi. Meva yoz oxirida yoki kuzning boshida pishadi.

Rivojlanish Omillari:

Yorug'lik: to'liq quyosh nuri optimal o'sish uchun zarurdir. O'simlik kuniga kamida 6-8 soat to'g'ridan-to'g'ri quyosh nurini talab qiladi.

Harorat: *Datura innoxia* 20-30 orasida issiq haroratni afzal ko'radilarkatta (68-86). Sovuqqa sezgir.

Tuproq: pH diapazoni 6,0-7,5 bo'lgan yaxshi qurigan, unumdor tuproq ideal. O'simlik yomon tuproq sharoitlariga toqat qilishi mumkin, ammo ozuqa moddalariga boy muhitda rivojlanadi.

Sug'orish: muntazam sug'orish, ayniqsa vegetatsiya davrida muhim ahamiyatga ega. Biroq, o'simlik tashkil etilganidan keyin qurg'oqchilikka chidamli.

Oziq moddalar: muvozanatli o'g'it bilan muntazam oziqlantirish kuchli o'sish va gullashni qo'llab-quvvatlaydi.

Agrotexnika.

Ko'paytirish: *Datura innoxia* urug'lardan yoki so'qmoqlardan ko'paytirilishi mumkin. Urug'larni ko'paytirish eng keng tarqalgan usuldir.

-Urug' ekish: urug'larni bahorda iliq, quyoshli joyda ekish kerak. Ular yopiq joylarda boshlanishi va oxirgi sovuqdan keyin tashqariga ko'chirilishi mumkin.

-Qalamchalar: yumshoq daraxt so'qmoqlari bahor oxirida yoki yoz boshida olinishi va nam o'sadigan muhitda ildiz otishi mumkin.

Ekish: ko'chatlar yoki so'qmoqlarni ko'chirib o'tkazishda o'simliklar o'sishi uchun yetarli joy ajratish uchun bir-biridan taxminan 1 metr masofada joylashtiring.

Yovvoyi o'tlarni nazorat qilish: ozuqa moddalari va suv uchun raqobatni oldini olish uchun muntazam ravishda begona o'tlardan tozalash kerak.

Zararkunandalar va kasalliklarni boshqarish: *Datura innoxia* zararkunandalarga nisbatan chidamli, ammo shira, oq pashsha va o'rgimchak oqadilar ta'sir qilishi mumkin. Ildiz chirishi kabi qo'ziqorin kasalliklari yomon qurigan tuproqlarda paydo bo'lishi mumkin.

-Nazorat choralari: zararkunandalarga qarshi kurashish uchun insektitsid sovuni yoki neem moyidan foydalaning. Qo'ziqorin infeksiyasini oldini olish uchun tuproqning to'g'ri drenajlanishini ta'minlang.

O'rim-yig'im: agar bezak maqsadida o'stirilsa, gullar to'liq ochilganda yig'ib olinishi mumkin. Urug'larni yig'ish uchun hosilni yig'ishdan oldin mevaning o'simlikda pishishiga ruxsat bering.

Atrof-muhitga ta'siri va toksikligi.

-Invaziv potensial: Datura innoksiyasi ayrim hududlarda invaziv bo'lishi mumkin. Uning tarqalishini boshqarish uchun ehtiyot bo'lish kerak.

-Toksiklik: o'simlikning barcha qismlari skopolamin va atropin kabi alkaloidlarni o'z ichiga olgan holda zaharli hisoblanadi. Zavodni qo'lqop bilan ishlash tavsiya etiladi.

Tegishli agrotexnik amaliyotlarga rioya qilgan holda, Datura innoxia manzarali maqsadlarda yoki an'anaviy dorivor maqsadlarda samarali o'stirilishi mumkin.

Ushbu tadqiqot natijalari Datura innoxia issiq, yaxshi qurigan muhitda rivojlanayotganligini ko'rsatadigan oldingi tadqiqotlar bilan mos keladi. O'simlikning tez o'sishi va yuqori hosil salohiyati uni dorivor va manzarali maqsadlar uchun mos qiladi. Biroq, toksik alkaloidlarning mavjudligi xavflarni minimallashtirish uchun ehtiyotkorlik bilan ishlov berish va to'g'ri etishtirish amaliyotini talab qiladi. Urug'lantirish va sug'orishga ijobiy javob ushbu amaliyotlarning o'sish va hosilni optimallashtirishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi.

Xulosa

Datura innoxia o'zining dorivor xususiyatlari va bezak qiymati tufayli etishtirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Tadqiqot optimal o'sish va hosilga erishish uchun aniq agrotexnik amaliyotlarga, shu jumladan muvozanatli o'g'itlash va izchil sug'orishga rioya qilish muhimligini ta'kidlaydi. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu amaliyotlarni takomillashtirishga va o'simlikning turli qishloq xo'jaligi tizimlarida imkoniyatlarini o'rganishga qaratilishi kerak. Bundan tashqari, uning toksik tabiatini hisobga olgan holda, xavflarni minimallashtirish

bilan birga foyda olish uchun xavfsiz foydalanish va ulardan foydalanish usullari bo'yicha keyingi tadqiqotlar tavsiya etiladi.

Adabiyotlar.

1. Губанов И.А. Лекарственные растения. М., 1993. 198 с.
2. Губанов И.А. *Datura stramonium* L. Дурман обыкновенный или вонючий //Иллюстрированный определитель растений Средней России. В 3т. М., Т-во науч. изд. КМК, Ин-т технолог. иссл., 2004. Т.3. с.164
3. Дала тажрибаларини ўтказиш услублари. Тошкент. УзНИИХ. 2007. 145.
4. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта. М., Агропромиздат. 1985. с. 240- 265.
5. Матжанова Х.К., Есемуратова Р.Х. Доривор мелиганинг фойдали хусусиятлари // Материалы VI Междунар.науч. прак. конф. Нукус, 2016. с. 173- 174.
6. Методы агрохимических, агрофизических и микробиологических исследований в поливных хлопковых районах. Ташкент:, УзНИИХ, 1963. 435 с.
7. Насриддинова М.Р. *Satureja Montana* L. Междунар. науч. прак. конф. Нукус, 2016. с. 12-13.
8. Холиқов К. Ўзбекистон жанубидаги доривор ўсимликлар. Тошкент:, 1980. 84 с.
9. Хожиматов К.Н., Юлдашев К.Ю., Шоғуломов У.Ш., Хожиматов О.К. Шифобахш гиёҳлар дордларга малҳам. Тошкент:, “Ўзбекистон”, 1995. б. 23-26.
10. Холматов Х.Х., Хабибов З.Х. Ўзбекистоннинг шифобахш ўсимликларини – Тошкент:, 1972. 148 б.